

سید مهدی طالبی

خبرنگار گروه بین‌الملل

وقوع جنگ در اوکراین تصورات پیشین درباره قدرت و توان تسلیحاتی را برهم زده‌است. کشورهایی که تا دیروز سراسر جهان را به انبار تسلیحاتی تبدیل کرده بودند، امروز از تخلیه ذخایر مهمات خود خبر می‌دهند.

طی روزهای اخیر «جو بایدن» در مصاحبه زنده تلویزیونی اعلام کرده تصمیمش برای ارسال بمب‌های خوشه‌ای به اوکراین، کمبود گلوله‌های ۱۵۵ میلی‌متری در آمریکا است. اظهارنظری که بسیاری بر آن تاخته‌و این سخنان افشای اسرار نظامی عنوان کرده‌اند.
باین وجود به نظر نمی‌رسد افشایی در کار باشد. از تابستان سال گذشته غرب یک‌صدار کمبود سلاح صحبت می‌کند، روس‌ها نیز دست کمی از غرب نداشته و به دنبال گلوله‌های توپ‌باز هرچیز بزرگ و کوچک دیگری هستند که می‌توانند در جنگ از آن بهره‌گیرند.
تا پیش از جنگ سخت می‌شد تصور کرد روزی روسیه و تمام غرب، به کمبود سلاح‌های ساده دچار شوند. این تغییر بزرگ در وضعیت تسلیحاتی جهان، به بروز تغییرات سیاسی، امنیتی و اقتصادی دیگری نیز منجر شده‌است.

بازار موقت یادائی تسلیحات؟

در حال حاضر روسیه و غرب به شدت نیازمند تسلیحات هستند. آنها برای «تقویت فوری خطوط جنگ»، «تقویت ذخایر کاهش یافته» و همچنین «ایجاد آمادگی‌های آتی» که با توجه به سیر فراینده تنش‌ها لازم است، نیازهای تسلیحاتی تشدیدشونده‌ای دارند. طرفین جنگ بر همین اساس، ظرفیت صادراتی پیشین را ندارند و قصد کرده‌اند به ذخیره هر آنچه تولید می‌کنند، بپردازند. شدت نیازهای جنگی به اندازه ای است که این کشورها به دنبال خرید هرگونه سلاح از بازارهای جهانی حتی در سطح «گلوله خمپاره» و «فشنگ» هستند.
در این وضعیت، کشورهایی که انکای بالایی در واردات تسلیحات داشته‌اند، در حال تحمل زیان بزرگی هستند. آنها نتوانند قادر نبستند سلاح جدیدی از روسیه و غرب تأمین کنند بلکه در مواردی مجبور می‌شوند بخشی از موجودی تسلیحاتی خود را نیز به این کشورها ارسال کنند. اقدام آمریکا در جمع‌آوری سلاح‌های غربی و شرقی از متحدانش برای اوکراین، در همین راستاست. واکنشگتن به صراحت از متحدانش خواسته تا سهم خود را در جنگ اوکراین به شکل تسلیحاتی و مالی ادا کنند. کشورهای واردکننده سلاح با مسدودشدن مسیر واردات و اجبار به ادای دین در جنگ اوکراین، راه‌های دشواری برای تأمین تسلیحات دارند زیرا طرفین جنگ بازارهای تسلیحاتی را نیز در نرو دیده‌اند.

در مقابل، کشورهایی مانند ایران که یک مجتمع صنعتی-نظامی عظیم برپا کرده‌اند، نه تنها به‌طور سنتی نیازی به واردات گسترده سلاح از منابع خارجی ندارند، بلکه امروزه با توجه به فرصت‌های بازار تسلیحات در حال کسب سودهای کلان از این بازار هستند. کشورهای تولیدکننده سلاح، امروزه هم‌زمان با فروش سلاح به کشورهای واردکننده دورمانده از سلاح‌های روسی و غربی، به این دو قدرت بزرگ جهانی نیز سلاح می‌فروشند. با توجه به تبعات طولانی مدت جنگ اوکراین، وضعیت بازار سلاح در جهان همچنان ملتهب خواهد بود؛ چه اینکه تاکنون جنگ نیز پایان نیافته‌است. از این‌رو رونق فعلی بازار سلاح، در سطحی متفاوت در آینده نیز ادامه خواهد یافت. رونقی که ایران در حال حاضر یکی از بهره‌گیرندگان از

ترجمه

آن بوده و می‌تواند این بهره را تداوم بخشد.

کدام سلاح‌های ایرانی به روسیه صادر شده؟

در این بخش تلاش شده با اتکا به منابع رسانه‌ای که عمدتاً شامل ادعاهای منبع غربی است، تصویری از برداشت موجود درباره صادرات تسلیحاتی ایران به روسیه، به دست‌آید.

پهپادهای انتحاری شاهد-۱۳۶ و نمونه کوچک‌تر آن شاهد-۱۳۱ را روس‌ها به دلیل ارزانی و همچنین دشواری رهگیری آنها خریداری می‌کنند. پهپادهای شاهد دست کم ۵۰ بار از آن تر از موشک‌های کروزر سری کالیبر روسیه هستند. از سوی دیگر اوکراینی‌ها با استفاده از موشک‌های پدافند هوایی حرارت‌یاب قادر به رهگیری موشک‌های کروزر مجهز به موتورهای توربوفن هستند اما نمی‌توانند پهپادهایی با موتور پیستونی را که با تازب حرارتی اندکی دارند، رهگیری کنند.

پهپادهای شناسایی تهاجمی مهاجر۶ قابلیت حمل بمب‌ها و موشک‌های دقیق، ستاره ایران در بازار تسلیحات هستند.

پیش‌تر در سال ۲۰۲۱ در جریان درگیری‌های اتپویی در شرایطی که شورشیان اقلیم تیگرای با قوای زرهی قد‌تمند خود در نزدیکی پایتخت قرار داشتند، پهپادهای مهاجر ۶ ستون زرهی شورشیان را درهم‌شکسته و آنها را به ده‌ها کیلومتر عقب‌ترراندند. تضعیف تیگرای باعث شد پس از مدتی نظامیان اتپویی مجدداً وارد خاک این اقلیم شوند. روسیه با اتکا به این دستاورد میدانی مهاجر ۶ را خریداری کرده‌است؛ هرچند برای نابودی تجهیزات زرهی و توپخانه سنگین اوکراین از پهپادهای انتحاری شاهد بیشتر بهره می‌گیرد.

گفته می‌شود روسیه خواستار خرید موشک‌های سری فاتح-۱۱ است که به خاطر برد ۳۰۰ کیلومتری، محدودیت‌های بین‌المللی صادرات موشک‌های بالستیک را نقض نمی‌کند؛ هرچند موشک قیام

با برد ۸۰۰ کیلومتر هم در این لیست قرار دارد.

موشک‌های ضدزره مانند گدالویه، نمونه ایرانی موشک کوزت هستند. روسیه به دلیل کمبود ذخایر داخلی مجبور شده است تسلیحات روس پایه‌ساخت کشورهای دیگر را خریداری کند. برخی منابع مدعی‌اند ارتش روسیه از تجهیزات رزم انفرادی ساخت ایران مانند جلیقه‌های ضدگلوله، استفاده می‌کند. این جلیقه‌ها به‌صورت فوری برای استفاده از نیروهای اضافی فراخوانده شده به جنگ، مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

سلاح‌ها و مهمات ایرانی در استان اوکراین!

اگر صادرات سلاح توسط ایران به روسیه طبیعی به‌نظر می‌رسد، درباره اوکراین این گونه نیست. برخی تصاویر نشان می‌دهد اوکراینی‌ها نیز در حال استفاده از سلاح‌های ایرانی هستند. هرچند گفته می‌شود برخی از این تسلیحات را اوکراینی‌ها از روسیه به غنیمت گرفته‌اند اما با این حال به نظر نمی‌رسد آنها توانسته باشند آنقدر به پشت خطوط روسیه نفوذ کنند که مقادیر عظیمی گلوله‌های دوربرد توپخانه به دست‌آورند.

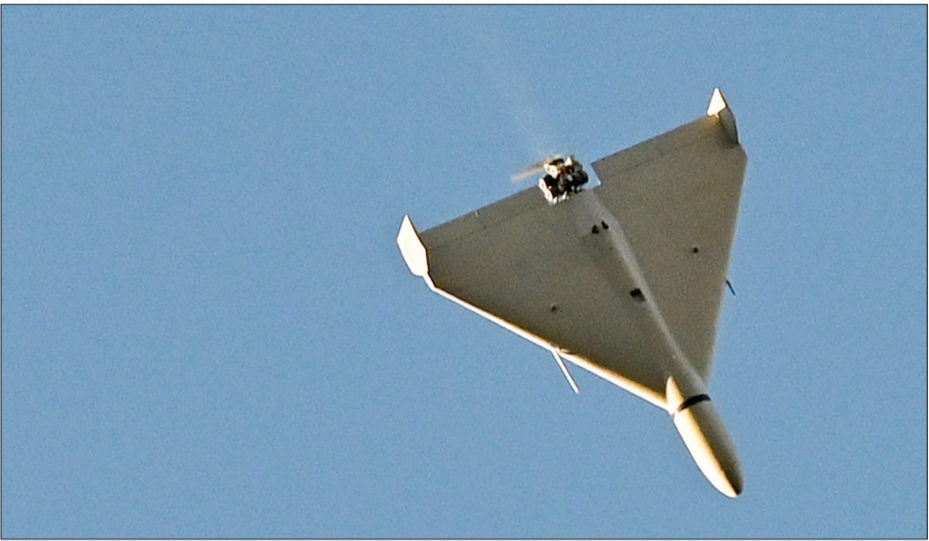
گلوله‌های توپ ۱۲۲ و ۱۵۲ میلی‌متری

در برابر کالیبر متوسط ۱۳۰ میلی‌متری در غرب، روس‌ها از کالیبر ۱۲۲ استفاده می‌کنند. همچنین در برابر کالیبر سنگین ۱۵۵ میلی‌متری در غرب، روس‌ها از کالیبر ۱۵۲ میلی‌متری بهره می‌گیرند. ارتش اوکراین به دلیل ساختار شرقی، از صدها توپ بازنمانده از دوران شوروی بهره‌گرفته و خود نیز به تولیداتی با مختصات تسلیحات روسی

جهان‌شهر

پویایی بازار تسلیحات جهانی بر اثر وقوع جنگ اوکراین تغییر کرده است

موقعیت تاریخی مجتمع صنعتی-نظامی ایران

دست زده‌است. به همین دلیل با وجود ارسال تسلیحات غربی به این کشور، اساس ارتش اوکراین همچنان روسی است. با توجه به مصرف روزانه بیش از ۷ هزار گلوله توپ توسط اوکراین آنها ماهانه به بیش از ۲۰۰ هزار و سالانه ۲ میلیون و ۴۰۰ هزار گلوله نیازمند هستند.

ایران نیز دست به تولید این گلوله‌های بزد که سهم ۱۲۲ میلی‌متری در آنها بیشتر است. ایران در کالیبر متوسط به دلیل واردات مستقیم توپ‌از شوروی در جریان جنگ و همچنین توپ‌های چینی کپی‌شده از نمونه‌های روسی، به کالیبر ۱۲۲ نیاز دارد اما در کالیبر سنگین همچنان از ۱۵۵ استفاده می‌کند. با این حال تهران برای پوشش اندک نیازهای خود به کالیبر ۱۵۲ و بیشتر از آن برای صادرات، دست به تولید انبوه کالیبر ۱۵۵ نیز زده‌است.

علی‌رغم یافت‌شدن گلوله‌های توپ‌ساخت ایران در دستان نیروهای اوکراینی، تهران در این امر نقشی ندارد. کی‌یف و متحدانش همان‌گونه که تسلیحات ساخت روسیه را از سراسر جهان با پول خریداری کرده یا با فشار از کشور بازنده می‌گیرند، این گلوله‌ها نیز با همان روش‌ها به اوکراین رسانده‌اند.

خیمپاره‌انداز و گلوله‌های خمپاره

خیمپاره‌اندازهای HM-۱۶ ایران در اوکراین دیده شده‌اند. گفته می‌شود این خیمپاره‌انداز از زروی نمونه Soltam K۶ که ساخت رژیم صهیونیستی است، تولید شده. کالیبر این خیمپاره‌انداز ۱۲۰ میلی‌متری است و اوکراینی‌ها به وسیله آن گلوله‌های ساخت ایران و همچنین گلوله‌های ساخت رژیم صهیونیستی را پرتاب می‌کنند.

ایران به چه مزایایی می‌رسد؟

ایران از رهگذر شرایط جدید ایجادشده در بازار تسلیحات، به دستاوردهای کلانی رسیده‌است که در ادامه به آنها اشاره می‌شود. این مزیت‌ها در وهله نخست به خود اتکایی در امنیت مربوط است. در وضعیتی که بسیاری از دولت‌ها ملتمس تولیدکنندگان سلاح هستند، تهران بی‌نیاز از واردات عمده سلاح، دستا نشان از تولیداتش پرمی‌سازد. با وجود این مزیت بزرگ، در ابعاد خارجی، صادرات تسلیحات ایرانی، تهران را در موقعیت ویژه‌ای قرار داده‌است.

درآمدهای بی‌سابقه

براساس اطلاعات منابع غربی ایران تنها در یک فقره ۱۴ میلیون

واردات انرژی از روسیه را کاهش داده و به دنبال منابع جایگزین است. برای جبران کمبودهای بازار آمریکا حتی حاضر شده تخفیف‌هایی در قبایل صادرات نفت ونزؤئلا قائل شود.

درباره ایران، این مساله در خصوص روسیه رخ داده‌است. مسکو می‌داند اطرافش را متحدان آمریکا فرا گرفته‌اند و مطمئن‌ترین مسیر برای جلوگیری از محاصره و هفنگتی این کشور، ایران است. از سوی دیگر نیازها به تهران برای تأمین کالاهای غیرنظامی و نظامی افزایش یافته‌است. تأمین آنها از ایران نیازمند ایجاد خطوط تدارکاتی است. بر همین اساس ایجاد زیرساخت‌های کریدور شمال-جنوب شدت گرفته و در باری خزر کم‌مدت‌ها شاهد تجارت قابل توجهی نموده به مسیر ارسال سلاح و تدارکات ایران، به روسیه تبدیل شده‌است.

مزیت‌ماندگار تولیدکنندگان سلاح

بسیاری از واردکنندگان سلاح برای تأمین امنیت خود، به شکل عجیبی متکی به واردات هستند. اصل واردات سلاح به خودی خود یک عیب به حساب نمی‌آیند اما اتکای کلی به آن یک اشتباه بزرگ است. چین که در حال خیزش و تبدیل شدن به قدرتی هم‌تا با آمریکا است، در سال ۲۰۱۵ قراردادی برای خرید ۲۴ فروند جنگنده سوخو-۳۵ از روسیه به امضا رساند اما این مساله به هیچ عنوان نشان‌دهنده اتکای یکن به تسلیحات وارداتی برای تأمین امنیت کلان خود، نیست. چینی‌ها از سوخو-۲۴ صرفاً برای بهبود نسبی امنیت خود بهره می‌گیرند.

در مقابل امابریخی از کشورها مانند عربستان مرکزی جدی‌بر تأمین واردات امنیت نه فقط سلاح-از منابع خارجی دارند؛ وضعیتی که بسیار وخیم‌تر از اتکا به واردات تسلیحات است. ریاض همواره قصد داشته در ازای امکاناتی که در حوزه انرژی و اقتصادی در اختیار آمریکا می‌گذارد، از واکنشگتن تضمینی دریافت کند که در صورت بروز شرایط پرمخاطره به دفاع از این کشور بپردازد. هنگامی که یعنی هادرسال ۲۰۱۹ به وسیله پهپادهای انتحاری و موشک کروزر تاسیسات آرامکو را هدف قرار داده و نیمی از تولید نفت عربستان را کاهش دادند، سعودی‌ها متوقع داشتند بر جای خود بنشینند و واکنشگتن همانند سوریم‌ن به دفاع از آنها بپردازد.

در میان کشورهای متکی به واردات سلاح، مصر نیز جای دارد؛ هرچند وضعیتش از عربستان که یک واردکننده صرف امنیت به شمار می‌رود، بهتر است. مصری‌ها تا حد زیادی متکی به واردات سلاح از منابع خارجی هستند. آنها پیش از بحران کمبود سلاح بر اثر جنگ اوکراین با احساس خطر نسبت به امکان تأمین تسلیحاتی خود در تنش‌های جدی، تلاش کردند از اتکای خود به جنگنده‌های آمریکایی اف-۱۶ بکاهند. آنها در همین راستا دست به خریداری جنگنده رافائل از فرانسه و سوخو-۳۵ از روسیه زدند؛ هرچند در ادامه به دلیل فشارهای آمریکا قرارداد با روسیه لغوشد. اگر آمریکا و فرانسه به دلیل نیازهای فراینده خود توانایی تأمین تدارکات برای سرپانگاه داشتن ناوگان هوایی مصر را نداشته باشند، قاهره بخش قابل توجهی از قدرت آتش خود را از دست خواهد داد. مصر نه تنها نخواهد توانست دست به دفاع موثر از حریم هوایی خود بزند بلکه دیگر قادر به هدف قرار دادن دشمن به صورت موثر در فواصل دورتر از میدان نبرد نخواهد بود.

در مقابل، کشورهایمانند ایران و هند که در صنعت نظامی سرمایه‌گذاری کرده‌اند، به سامانه‌های پدافند هوایی داخلی برای دفاع از حریم هوایی و موشک‌های بالستیک و کروزر برای هدف قرار دادن دشمن در دور دست دسترسی دارند.

افزایش تنش‌ها بر سر تایوان

به‌طور مشخص از زمان نخست‌وزیری سوگو یوشیدا (۲۰۲۱-۲۰۲۰) ژاپن تمایل بیشتری به بیان نگرانی‌های خود درباره امنیت تایوان داشته‌است. بیانیه مشترک پس از نشست بین سوگوا و جو بایدن، رئیس‌جمهور ایالات متحده در آوریل ۲۰۲۱ برای اولین بار پس از سال ۱۹۶۹، مشتمل بر اشاره‌ای درباره تایوان بود و در آن بر «اهمیت صلح و ثبات در سراسر تنگه تایوان» تأکید شده بود. برای نخستین بار هم سند کاغذ سفید فاعی ژاپن در سال ۲۰۲۱ بر اهمیت برقراری ثبات در موضع‌گیری‌ها تأیوان» برای امنیت ژاپن اشاره شده بود. کیشیدا نخست‌وزیر ژاپن، در سخنرانی خود در مجمع گفت‌وگوی شانگری‌لا در ژوئن ۲۰۲۲، امنیت اروپا و شرق آسیا را هم مرتبط کرد و اظهار داشت که «اکنون اوکراین ممکن است فردای آسیای شرقی باشد». حضور بعدی او در نشست ناتو، که پیش از آن در تاریخ ژانویه بی‌سابقه بود، در ماه ژوئن در مادرید بر این ارتباط صحه گذاشت.

تشدید پرتاب‌های موشکی کره شمالی

در سال ۲۰۲۲، ژاپن شاهد تشدید تهدیدات کره شمالی هم بود. در این سال پیونگ‌یانگ حدود ۹۰ موشک کروزر و بالستیک شلیک کرد که از این جهت رکورد محسوب می‌شود و مطابق با یکی از ارزیابی‌های انجام‌شده، یک چهارم ۲۷۰ موشک یا سلاح هسته‌ای که کره شمالی از سال ۱۹۸۴ دست به آزمایش آنها زده‌است در سال ۲۰۲۲ شلیک شده‌اند.

پاسخ ژاپن

با توجه به تصویری که ترسیم شد، سند امنیت ملی ژاپن نشانگر گسستی تاریخی از هنجارهایی به شمار می‌رود که از سال ۱۹۴۵ بر این کشور حاکم بوده‌است. یکی از ابتکارات مهم ذکر شده در این سند آن است که ژاپن «قدرت ملی جامع» خود را توسعه خواهد داد؛ قدرتی که شامل قابلیت‌های دیپلماتیک، دفاعی، اقتصادی، فناوری و اطلاعاتی می‌شود و ماهیت «جامع» چالش امنیتی چین را منعکس می‌کند. بیان این قابلیت‌ها به‌خودی‌خود یک پیشرفت بزرگ از سند سال ۲۰۱۳ محسوب می‌شود که اگرچه برای اولین بار تلاش کرد رویکردی فرادولتی برای امنیت ملی اتخاذ کند، عمدتاً

روی قابلیت‌های دیپلماتیک و دفاعی متمرکز بود. با این حال، متحول‌کننده‌ترین عنصر سند اخیر، تعهد دولت ژاپن به تقویت قابلیت‌های دفاعی ملی خود تا سطح بی‌سابقه‌ای برای برپه‌ریعه گرفتن «مسئولیت اصلی» دفاع در برابر تجاوز به ژاپن است؛ این در حالی است که پیش‌تر سیاست دفاعی و امنیتی ژاپن بر تضمین‌های امنیتی ایالات متحده متکی بود.

تغییر رویکرد، افزایش بی‌سابقه بودجه

دولت کیشیدا متعهد به دو برابر کردن هزینه‌های دفاعی به ۲ درصد تولید ناخالص داخلی و سرمایه‌گذاری ۴۳ تریلیون ین (۳۲۵ میلیارد دلار آمریکا) برای پوشش «قابلیت‌های دفاعی تقویت‌شده اساسی» ژاپن در سال‌های مالی ۲۰۲۴-۲۰۲۳ تا ۲۰۲۸-۲۰۲۷ شده‌است. برای ژاپن، اندازه و سرعت بی‌نظیر این افزایش هزینه‌های دفاعی، انحراف تاریخی از سقف (یک درصد تولید ناخالص داخلی) است که توسط دولت میکی تاکئو در سال ۱۹۷۶ تصویب شد و حتی در دوره دوم دولت آبه که اصلاحات امنیتی قوی را دنبال کرد، ادامه یافت. اگر این افزایش محقق شود، بودجه دفاعی ژاپن پس از آمریکا و چین، به سومین بودجه دفاعی جهان تبدیل خواهد شد.

نتیجه‌گیری

سیاست‌های امنیتی دولت کیشیدا نشان دهنده یک گسست ساختاری در وضعیت امنیتی مآلوف ژاپن به‌شمار می‌رود. در واقع، او به‌دکترین موسوم به یوشیدا که براساس آن ژاپن برای دفاع از خود به ایالات متحده متکی بود، در امور بین‌الملل فعالیت چندانی نداشت و اولویت آن اقتصاد و سیاست داخلی بود، پایان داد. در صورت موفقیت، اصلاحات مشخص شده در استراتژی جدید امنیت ملی نقش ژاپن را در اتحاد امنیتی خود با ایالات متحده به میزان قابل توجهی افزایش می‌دهد و رنتیجه توانایی‌های بازآزندگی توکیورائیز بالا خواهد برد. علاوه بر این، تلاش‌های توکیوبرای ایجاد و تقویت ائتلاف‌ها و شبکه‌های دوستانه در منطقه برای تقویت بیشتر نفوذ این کشور در منطقه طراحی شده‌است. توکیو امیدوار است که این اصلاحات یک پستوانه امنیتی قابل اعتماد برای فعالیت‌های سیاست خارجی که در دولت دوم آبه با تأکید بر قدرت افکنی ژئواکونومیک ژاپن سرعت گرفت، فراهم کند.